



Page: 10

Reach: 90000

Country: SLOVENIA

Size: 2216 cm2

1 / 7

Češki ekonomist in univerzitetni predavatelj, vodilni makroekonomski strateg pri nacionalni banki ČSOB in nekdanji svetovalec predsednika Vaclava Havla. Njegova Ekonomija dobrega in zla: po sledih človekovega spraševanja od Gilgameša do finančne krize (2011) je svetovna uspešnica, pravkar je v slovenščini izšla pri založbi Družina.

Trgi niso vse, svoboda šteje več

Tomáš Sedláček

Tekst

Saša Vidmajer

Foto

Jure Eržen

Je najbolj znan češki ekonomist, *Yale Economic Review* ga je uvrstil med peterico najperspektivnejših ekonomskih umov, njegova knjiga *Economics of Good and Evil*, ki je leta 2011 izšla pri Oxford University Press, je prevedena v več kot 15 jezikov in uspešnica povsod. Pogovarjala sva se o šibkosti modernih ekonomij, sistemu, ki se je zlomil, BDP, ki je postal moderna verzija ideje o paradizu, zahodne družbe se ga oklepajo za vsako ceno. Sedláček pripoveduje o novih paradigmah.

“

Kdo so moderni duhovniki, gospodarji re-snice? Pišete, da svetu vladajo ekonomisti, so preroki 20. in 21. stoletja, ko hočemo napovedi, vprašujemo njih. In vendar, danes ekonomistom ni več verjeti, ne nazadnje niso znali predvideti sedanje krize.

To je problem. Malce spominja na čas protestantske revolucije, ko ljudje niso verjeli, da so **katoliki** lahko edini interpreti stvarnosti; rekli so, hočemo verjeti nekaj drugega, a nimamo Calvina ali Zwinglija. Celo Keynes je v tridesetih govoril, da so ekonomisti duhovniki: in ko bo ekonomija postala dovolj močna, in danes smo bistveno bogatejši, kot smo si pred 20, 25 leti predstavljali, je rekel, potem ekonomisti ne bodo več vseobvladujoči; osredotočili se bomo na tisto, kar je zares pomembno, na odnose, umetnost, etiko. Obstaja torej nekakšen vakuum vere. Ne verjamemo ekonomistom, vendar nimamo boljšega, v kar bi verjeli. Ekonomija je postala najbolj ekumenska religija, ima svoje fundamentaliste, zmerneže, dvomljivce in kritike. Vsi spoštujejo različne kulture, vere, interpretacije, vendar obstaja ena sama ekonomija, globalna in enaka za vse. Nekatere dimenzije pa ji manjkajo: naša tisočletna vzgoja je širša, treba je odkriti sledi ekonomskega mišljenja v starih mitih in prepoznati mite v današnji ekonomiji.

Ekonomija je izšla iz moralnih vprašanj, Adam Smith se je ukvarjal z moralno filozofijo, ne z eksaktno znanostjo. Se bomo vrnili tja? Bodo jutrišnji preroki filozofi?

Mislím, da bodo umetniki tisti, ki bodo v prihodnje prevzeli vodstvo. Umetnost se, podobno kot ekonomija, pretvarja, da nima vrednot, to je kliše večine filmov, celo slik. Saj veste, sledite svojemu srcu. A ideja je konstrukt. Umetniki vam vedno razlagajo, bodite bolj ustvarjalni, nevpeti v racionalne okvire sistema, hočejo vam pokazati svet, kot ga vidijo oni. Tudi pri njih je opaziti vodenje. Tako kot obstaja umetnost zaradi umetnosti, obstaja tudi ekonomija zaradi ekonomije. Njen namen je multiplicirati ekonomski način razumevanja sveta, ga razširiti na druga področja. V Evropi poteka velika debata o ekonomskem prispevku kreativne industrije. Sam pojem zabavne industrije je nesmisel. Ali potrebujemo industrijo, da nas zabava? In celo ta industrija, ustvarjena posebej za zabavo, nas ne zabava več. Tačas ekonomisti govorijo o umetnosti, ljubezni, korupciji. Študije kažejo, da umetnost prinaša ekonomske koristi in korupcija upočasnjuje gospodarsko rast. Kaj pa, če bi modeli pokazali, da umetnost znižuje rast, bi jo nehali podpirati? In da korupcija prispeva k rasti BDP, bi to pomenilo, da je treba krajo podpirati? V ekstremno radikalnemu gledanju na svet so vrednote, tudi umetnost, legitimne samo zato, ker jih legitimizira ekonomski prispevek. Toda kraja je kraja, ne potrebujemo ekonomskih dokazov, da pokažemo, da je zgrešena. Tukaj vidimo, kako zelo ekonomske so postale naše interpretacije.

Pripovedujete o ekonomizmu, ki je postal edina prevladujoča ideologija sveta.

Ekonomija je predvsem ideologija. V veliko pogledih je religiozna ideologija in treba jo je vzeti kot tako. Nevtralnosti ni, to je pomembna teza Slavoj Žižka, a ekonomiji je uspelo, da se ne prikazuje kot ideologija, temveč kot resnica, docela neideološka disciplina. Zanj velja podobno kot za demokracijo; če izpustite krmilo, pač ne boste prišli do demokracije. Če pri ekonomiji pozabite na regulativo in moralo, demokratični kapitalizem ne bo samodejno deloval. Z demokracijo je treba ravnati previdno, zgodovina je polna primerov, ko je privedla do zelo nedemokratičnih rezultatov. U2 imajo prelepo pesem o tem, da ljubezen umre, če ne skrbiš zanjo. Enako velja za demokracijo in trge. Vse vemo o političnem populizmu, nič o ekonomskem populizmu.

Evropska unija je veljala za prostor vrednot, solidarnosti, človekovih pravic. Vas preseneča, da je postala omejena na goli ekonomizem, govorico kapitala?

Page: 10

Reach: 90000

Country: SLOVENIA

Size: 2216 cm2

2 / 7

Izvorna ideja je bila imenitna. Fetiš geografske rasti nacije smo zamenjali za fetiš ekonomske rasti nacije. Ideja ustavnih očetov Unije je bila, da je mir končni cilj in trgovina drugotni. Krizo lahko razumemo tudi tako, da smo cilje izpolnili: imamo najdaljše obdobje miru v zgodovini in imamo trgovino. Sever Finske voljno trguje z jugom Grčije, imata isto valuto, birokracijo, administracijo; pred dvema generacijama se je zdelo nepredstavljivo. A ker ni mogoče maksimizirati miru, lahko ga samo imaš ali ne, smo fetišizirali trgovino: hočemo, da raste in raste. Eden od problemov evropske integracije je, da jo prepoznavamo kot ekonomsko integracijo. Vsa jajca evropskosti smo položili v ekonomsko košaro. Posledica je, da smo nemudoma, ko je gospodarstvo zabredlo v težave, prevpraševali celotno idejo integracije. To se Združenim državam, Kitajski, Japonski ni zgodilo. V tradiciji Evropejcev je, da pretirano reagirajo, histerizirajo ekonomski razvoj. Klasičen kliše je, da smo kulturni, stavimo na kvaliteto življenja, odnose, umetnost, in da so Američani poslovno usmerjeni, pridobitni. Pogled v zgodovino pokaže drugačno sliko. V 20. in 30. letih preteklega stoletja se je velika kriza začela v ZDA, bila je veliko globlja od sedanje, vendar ji ni sledila vojna. V Evropi pa se je končalo s popolno, skoraj uničujočo, samo sebi zadano vojno. Kriza, ki se je tokrat začela

v Ameriki, je bila nekako obrzdana, tukaj pa je reakcija histerična, takoj je bilo govora o padcu evra. V Združenih državah zaradi ekonomije ni nihče govoril o ukinitvi dolarja ali razgradnji države.

V knjigi se veliko ukvarjate z ekonomskimi vrednotami in moralo v družbi. Kako bi opisali svet, ki ga gledate?

Ko sem bil na konferenci v avstrijskem Alpbachu, so vsi govorili o rasti, rasti, rasti. Tožbe nad kapitalizmom so bile zelo podobne tistim o Evropi: imamo strukture, umanjkal je mehki del, enako v EU kot ekonomiji. Kaj pa, če nam je v najbolj radikalnem razumevanju kapitalizem dal skoraj vse, kar nam lahko da? Kaj pa, če je tudi evropska integracija izpolnila cilje? V psihologiji velja za enega največjih vzrokov depresije trenutek, ko dosežeš cilj, tedaj nenadoma izgubiš sanje. Podobno je, ko molzeš kravo, in to je primer, o katerem sem govoril v Alpbachu, naokrog so bile same krave. Molzeš torej. Ko krava ne daje več mleka, jo začneš tepsti, se pritoževati. Predstavljajmo si, da bi naposled čudežno spregovorila in rekla: Dala sem vam vse mleko, ki ga imam, 12 polnih veder: pogledjte, eno se je skisalo, drugo je umazano, tretje se razliva, za četrto niti ne veste, kje je. Ni vam mar za vse mleko, ki ga imate, jezite se samo zato, ker ga ne dam še več. Ne vidim krize demo-



kratičnega kapitalizma *per se*, temveč krizo kapitalizma rasti. Mineva 25 let od padca zidu in med komunizmom smo imeli krize, a drugačne: vsi so hoteli sladkor, ponudbe ni bilo. Zdaj imamo tone sladkorja in avtomobilov, ki jih nihče noče. Ekonomija noče pojesti vsega tistega, kar skuha. Skuha preveč. Vstopi vlada in umetno ustvari lakoto, iluzijo povpraševanja – to je trik fiskalne politike.

BDP in rast sta torej postala religija, zahodne demokracije se je oklepajo kot obljubljenega paradiža, kar je pogubno. Kaj je vaša alternativa?

Kadar se na predavanjih pojavi ta tema, vedno vprašam, in vprašal sem že kakih 3000 ljudi, take, ki imajo vsak dan opravka z denarjem, ali vedo, ali se je njihov osebni BDP od četrtega do četrtega zmanjšal ali zvečal. Običajno se med trisetimi glavami dvigne kaka roka, a nihče ne zna precizno odgovoriti. Ljudje ne vedo, ker jih pač ne zanima. V stvarnem življenju nam ni mar za rast bruto domačega proizvoda, verjetnost, da bo njegova rast učinkovala na vaše življenje, je zanemarljiva. BDP je pomemben, a ne najpomembnejši del našega življenja, prioritete so druge. Boga ekonomije ni. Bili smo **verski** fundamentalisti v razmerah, ko bi morali biti ateisti. To je fetišizacija: ne verjameš, kar misliš, verjameš, kar so te ideološko naučili.

Pomikamo se po teritoriju prepričanj. Ko vprašate ekonomista, ali verjame v nevidno roko trga, je to stvar vere. Zato še vedno verjamem – in verjel sem pred 25 leti –, da je tržno gospodarstvo za Vzhod najplodnejši humus za rast, ne samo gospodarsko, tudi za človeškega duha, kulturo svobode govora. Toda na Zahodu se je zgodil preobrat: danes verjamemo, da je rast *conditio sine qua non* tržnega gospodarstva. Brez rasti češ da se bodo zrušili trgi in celo demokracija. Če res mislimo, da potrebujemo rast za delovanje demokracije in trgov, potem je grški kolaps zlom nas vseh. Pred 25 leti, ko smo šli iz komunizma v kapitalizem, dilem ni bilo veliko. Na drugi strani so bili svoboda govora, volitve, potovanja in hkrati blaginja. Zlahka smo kupili kapitalizem. Kaj pa če bi izbiral med svobodo in revščino? Izbral bi svobodo, četudi bi moral plačati z nižjim BDP. To je zelo pomembno. Tako kot v Mojzesovi knjigi, ki vodi otroke Izraela iz suženjstva v eksodus v puščavo; hočejo nazaj v Egipt, kjer je bilo suženjstvo, vendar polni lonci mesa; in Mojzes jih uči, da je svoboda, tudi če nimaš nič in ješ mano, še vedno boljša od suženjstva v bogati družbi. To ni tako zelo filozofsko vprašanje. Pred dvema letoma je potekala debata o Kitajski, o totalitarnosti brez sociale, o tem, da bi se morda morali malce odreči naši demokraciji, da bi hitreje rasli. To sem večkrat slišal od resnih poslovnežev. Vedno jim rečem, mar res govorite o tem, da

bi imeli raje 3-odstotno rast, bi res žrtvovali svobodo? Ker svoboda prinaša blaginjo, to ne pomeni, da ne more živeti brez blaginje. Ekonomija je zelo naivna religija, verjame, da se bo rast zgodila vsako leto, vsako četrletje, vsak mesec, vsako sekundo. Vsakič mi rečejo: naivnež, ker ne pridigam *hard-core* ekonomije, vendar jim pravim, naivni ste vi, ki mislite, da bo vsak dan sijalo sonce. Ekonomija lahko shaja brez rasti, kot je tisoč let, merjenje BDP je precej moderna statistika. Večina konferenc, ki se jih udeležujem, so molitve za rast.

Kriza traja že zelo dolgo.

Krize bodo vedno z nami. Vedno bo nekaj: ebola, ptičja gripa, Ukrajina, ekonomska kriza. Krize so neločljivi del našega življenja.

Je evropska mimo?

Bila je prvi preizkus za evropsko integracijo. Nismo se zavedali senčne plati Evropske unije in globalizacije, osredinjeni smo bili na pozitivno. Leta 2006 je bilo nepredstavljivo, da bi Grčija, Irska, Madžarska tako rekoč bankrotirale. Blagoslov in hkrati problem krize je bil, da je šlo za majhne ekonomije, reševati jih je bilo mogoče z nesistematičnimi ukrepi. Če bi bankrotiral kdo od velikih, bi rešitve morali iskati bolj načrtno. Zobol torej ni bil dovolj močan, da bi šli k zdravniku, dovolj je bilo nekaj žganja na zob. In tako smo »rešili« problem evropske integracije. Še vedno nismo gotovi, ali smo trg ali družina. Če si zlomi nogo član moje družine ali prijatelj, ne delam ekonomskih kalkulacij, pustim vse in stečem na pomoč. Ko si zlomi nogo moj pek, grem drugam. Saj veste, znana scena iz filma *Brazgotinec*; nič osebnega, samo biznis, reče Pacino in pobije vse. Princip trga ne pozna nobene privrženosti.

Je bila Grčija del družine ali trg?

Gre za isto vprašanje kot tisto, ko je farizej vprašal Jezusa: »In kdo je moj bližnji?« Odvrnil mu je, da Samarijan, čeprav tujec, ker oddaljenost pač ni pomembna. Toda naposled smo se odločili, da je Grčija bolj del družine kot trg, naša pomoč je izšla iz empatije. Če bi se grški bankrot zgodil pred dvema generacijama, bi jih napadli. Pomnimo zgodovino: ko je bil soseď na kolenih, smo ga pokončali. Kadar je v preteklosti našim sosedom šlo slabo, smo se naslajali. Zdaj Grčiji iskreno želimo dobro.

Drži, ker je del Unije. In vendar je pomembno, kako malo empatije je bilo zanjo, ki je s krizo in zaradi ostrega varčevanja postala senca bivše države. Njeno trpljenje je neizmerno.

Kljub vsemu smo pomagali. Človek bi lahko rekel, nehaj mi »pomagati«, raje mi pomagaj. Evropa ne zna pomagati, toda vseeno poskuša. Njihova rast je naša rast in to je bistveno bo-

Page: 10

Reach: 90000

Country: SLOVENIA

Size: 2216 cm2

4 / 7

lje kot nekdanj, ko je bila njihova bolečina naše zadovoljstvo. Lahko bi celo rekel, da je duh močan, a telo slabotno. Naša empatija je prešla z nacionalne države na Evropo, mar nam je za Grčijo, pomagali smo Irski, brigamo se za trpeče otroke po svetu kot nikoli prej; včasih nismo niti vedeli zanje, pobijali smo jih ali pa so umrli od izstradanosti. Umazana velesila ni bila Amerika, temveč Evropa. ZDA dojemamo kot arogantno, imperialno velesilo, ki uničuje lokalne kulture, a to bolj velja za Evropo v času, ko je bila velesila. Uničevanje lokalnih kultur je bil naš, evropski program. Kar Amerika počne s kokakolo in kapitalizmom, je mehko v primerjavi z evropsko brutalnostjo. Če zdaj ne znamo pomagati, je to vseeno velika sprememba v zgodovini človeštva.

Kaj se dogaja z demokracijo v Evropi?

V demokraciji se odločamo med svetlooranžnim in svetlomodrim, hipotetično se na volitvah odločamo o višini davkov, pokojnin, o zelo nepomembnih rečeh. O važnih zgodovinskih odločitvah, razpadu Jugoslavije ali žametni ločitvi Češkoslovaške, nismo odločali, pa bi bile potrebne volitve. Ironija demokracije je, da filtrira majhne, drobne komarje, in vmes, ne da bi opazil, požre celo kamelo. V Evropi bodo nacionalne vlade imele vse manjšo vlogo, več demokratične moči bo šlo v regije ali Unijo.

Kateri trend je pomembnejši, Bruselj ali regionalizem?

Oba. Odmiranje države ne gre navzgor, čeprav večina ljudi kritizira Unijo zaradi izgube suverenosti. Bančna ali ekološka zakonodaja ne more obstajati na nacionalni ravni, odločitve je treba sprejeti hkrati. A tudi nižje so pomembne: za naše življenje je bolj važno, kakšen bo neki most kot pa BDP ali davki. Vloga države postaja manjša in manjša, svet pa čedalje kompleksnejši.

Najmočnejša evropska političarka deluje v svetu številčk, deficitov, metodologije.

Kako komentirate politiko Merklove?

Njena praktična politika mi je všeč: razume, da brez stabilnosti rast ne vodi nikamor; je pragmatičarka, ni ideološka. Voditeljica Evrope ni po lastni izbiri, temveč zaradi okoliščin. Kanclerka ne vidi onkraj krize, a nimamo ▶

Kohla ali Mitterranda. Hkrati ni negativnih voditeljev. Obstajajo, vendar nihče od njih nima oblasti, nihče ne krivi druge države za lastne težave, so posamični glasovi, a nikogar, ki bi se lahko uprl Merklovi. Vakuu pozitivnih voditeljev kompenzira absolutni vakuum negativnih voditeljev. Zgodovina nas uči, da smo jih sposobni sproducirati, krivijo druge nacije, skupine, ljudi, manjšine. Tega v Evropi na ravni voditeljev ni: Le Penova ni na oblasti, Haiderja ni več, Pravi Finci niso preveč močni.

Toda Le Penovi lahko uspe, mar ne?

Drži, nevarnosti ne smemo spregledati, ampak naposled ji še nikoli ni uspelo. Spraševali ste o demokraciji: veliko ljudi misli, da demokracija izvoli najboljše voditelje. Narobe. Največja moč demokracije je, da se znebi slabih. V tem smislu demokracija deluje. Nikoli ni obljubila najboljših voditeljev, tako kot ekonomija ne pravične družbe. Samo bogate družbe, ne pravičnosti. To je tipična napaka marksizma. Marx je mislil, da je kritiziral kapitalizem, dejansko je kritiziral človeško nprav. Kritiziral je industrializacijo, ki je vodila v alienacijo posameznika od družine, družbe, proizvodov človekovega dela, a to ni značilnost kapitalizma, temveč industrializacije. Masovna industrializacija je bila bolj značilna za sovjetski blok kot za svobodni svet. Tudi ideja rasti je zelo komunistična, gotovo se spomnite, kot se jaz, vsega tistega planiranja. In če kaj, je ideja rasti levičarska.

Kaj je z zapuščino teh idej?

Alienacija? O tem berete na prvih straneh biblije, Bog je tisoče let, preden je bil pojem kapitalizma sploh izumljen, ustvaril človeško bitje, ki je bilo takoj odtujeno Stvarniku. To torej ni samo značilnost človeških bitij, temveč tudi božanstev. Kritiziral je tudi masovno urbanizacijo, ki je bila močna značilnost komunističnih režimov. Vedno rad spomnim na levičarske mislece, ki se toliko ukvarjajo s sistemom, ki odtuja. Pokrov je pomemben; če ga odstraniš in sistem dovoljuje, da si, kar si, če bi se lahko vedel spontano, bi nastalo opustošenje. Alienacija od samega sebe ima smisel, tega ne smemo pozabiti. Tu vstopi mitologija. Ena mojih najljubših tem je, kako mitološko, poudarjeno hiperreligiozno prepričanje biva tik ob naših znanstvenih prepričanjih. Ob besedi zatiranje si mitsko predstavljamo tlačenje od zgoraj; ali od strani, od zadaj, od spredaj, birokratski sistem, kufkovoško verzijo zatiranja. Kaj pa, če tlačenje prihaja od spodaj? Mitologija lahko s spremembo smeri zatiranja spremeni prepričanje o sistemu. Marx je videl zatiranje od zgoraj, sam trdim, da večinoma prihaja iz nas samih, od spodaj, iz nezavednega ida.

Giorgio Agamben govori o poškodovanem tkivu Evrope, o razkolu med Romani in Germani: o ukalupljanju kulturnih razlik v času krize, stremljenju, da »bi bili Grki kot Nemci«, kar je pogubno. Kaj menite?

Tega ne počnemo. Grkom ne bi nihče rekel nič, če bi plačevali svoje dolgove. Živeli bi, kot bi hoteli. Samo potem ne smejo nadlegovati drugih, da jim pomagajo. Grčija je preveč zadolžena. Treba je kritizirati globalizacijo, ne EU. Prav razlike omogočajo rast. Adam Smith je v *Bogastvu narodov* poskušal odgovoriti, zakaj so nekateri revni in drugi bogati; gre za specializacijo, pozabil pa je dodati, da je zanjo potrebna različnost. Samo razlike omogočajo trgovanje. Če sva si rahlo različna, lahko malo trgujeva, morda imate vi radi vino in jaz pivo. A šele velike razlike lahko prinesejo več. Ekonomija je magnetna sila, človeštvo združuje bolj od vere, umetnosti, ima največjo gravitacijsko moč, zaradi nje simpatiziramo z Grčijo. Gre za poslovni odnos. Ko medsebojno trgujemo, se ne gremo vojn.

Kaj je današnja največja moralna dilema? Revščina, neenakost, kot pravi Piketty? Kako razdeliti bogastvo?

Zgodovinsko gledano je sploh ni. Neenakost je visoko na seznamu, a če se spet vrnem k bibliji, je že Jezus rekel, vedno bodo revni. Škarje med bogatimi in revnimi se razpirajo, stvari pa gredo v civilizirano smer. Pred sto leti si je bilo nemogoče predstavljati, da bi običajna ženska nosila najlonke, debata, kot je najina, je bila privilegij plemstva, pitje vina si je privoščila peščica. Prišli smo daleč, vse več dobrin postaja komunističnih. Žizek je nekoč lepo rekel, da je kokakola odličen primer komunistične dobrine, čeprav jo povezujemo s kapitalistično Ameriko: ne glede na to, kako reven si, piješ enako kokakolo kot bogataš. Enako velja za tehnologijo, telefon pregrešno bogatega ni zelo drugačen od povprečnega. Razkorak se zmanjšuje, razlika med šampanjcem in poceni sektom ni kdovekolikšna.

Rad imam zgodbo o Lilit. V hebrejski mitologiji je bila ustvarjena v raju pred Evo in bila je enakovredna Adamu. Lilit ni ugajal seksualni položaj: ni hotela biti spodaj, hotela je biti zgoraj, čutila se je podrejeno, če je bil Adam zgoraj. Problem je postal tako velik, da je zapustila raj. Angela sta jo vabila nazaj, grozila s prekletstvom rojevanja stoterice otrok na dan, ki jih bo morala požreti. Vseeno je odšla. In interpretacija: v raju je bila popolna enakost, nobenih tradicionalnih vzvodov, kot je denar ali moč, ni bilo, ki lahko porajajo zapostavljenost. Toda Lilit je izumila pritisk iz nič, zapustila rajski vrt. Celo v okoliščinah idealne enakosti in absolutne harmonije bo vsakdo od nas našel neko simbolno stvar, ki nas tlači, pritisk, tako kot je Lilit. Iz tega lahko razbe-

remo, da je tudi vsemogočni Bog nemočen, ko je zatiranje simbolično. Treba je biti pravičen, kot se da, a tudi pravičen do tega, koliko pravični smo. Nismo idealni, smo človeški. In svet je natanko tak, kakršnega hočemo. Če ne bi bil, bi ga spremenili.

V svetu ni veliko zaupanja, ne v politike ne v institucije. Je kaj, kar lahko zapolni praznino prepričanja?

Absolutno se ne strinjam. Zaupanja v politike je preveč, verjamemo celo, da bo iz političnih vrst prišel mesija. To je neumno. Imamo imenitne umetnike, odlične nogometaše, prelepo arhitekturo, zanimive znanstvenike, samo politiki so slabi. Kakšna je razlika med politiki in čevljarji? Bi verjeli, da nas lahko vsega zla odreši čevljar? Politika je stroka kot vsaka. Švedsko vsi poznamo po Abbi, ne po kraljih in premierih, ki so jih tedaj imeli. Dobro bi bilo, če bi politikom verjeli manj, in enako velja za ekonomiste. Težava ni, da smo v ekonomske modele in kapitalske trge verjeli premalo, slepo smo jim verjeli preveč. Naši moderni miti niso angeli, demoni, medvedki in mlade device, so matematični modeli v učbenikih. Toda matematični mit ni resničen, je simbolna reprezentacija zgodb, prevedena v drug jezik, je zgodba, ki smo si jo izmislili. Slabši smo od vernikov v srednjem veku, ti so vsaj verjeli v stare mite, jih spoštovali zaradi zgodovinske vrednosti. Toda vernik gre vsako nedeljo v cerkev zato, da se spomni, v kaj verjame. »Moderni človek« ne ve niti tega, da verjame v nekaj. On misli, da ve. Od Karla Popperja vemo, da je naše znanje smešno, da v znanosti ne gre za resnico, temveč falsificiranje napačnih hipotez.

Pogosto slišimo, da je današnji svet manj varen kot nekdanji. Kako je s tem?

Naš svet je, zgodovinsko vzeto, najbolj varen, kar jih je, sredi noči lahko hodite naokrog brez noža ali stražarja. Ne pomnimo tega. Pravzaprav proizvajamo nevarnost. To je med drugim vloga umetnosti; veliko umetniških del je apokaliptičnih, producirajo tesnobo, lepa umetnost velja za kičasto. Edini način, kako lahko doma sedim in gledam *Gospodarja prstanov* ali kateri koli film, v katerem trpijo lakoto, so brezdomni in prezeblji, je, če sem sit, s streho nad glavo, na varnem in toplem, s pokovko in kokakolo v naročju. To so pogoji za gledanje trpljenja drugih. Fikcijsko hlepimo po nevarnosti; ker je ne dobimo v resničnem svetu, si jo sposodimo v filmih. Češki filozof Jan Patočka temu pravi »zdolgočasnost kot ontološko stanje človeštva«. Potrebo po orgiastičnosti in ekstatičnem dogajanju, vsem ekscesivnem skratka, napajamo v filmih. Sicer pa vaša nevarnost, da vam nekdo ukrade avto, v temelju izvira iz tega, da ga imate.

Page: 10

Reach: 90000

Country: SLOVENIA

Size: 2216 cm2

6 / 7

Pa ekonomska negotovost, v kateri biva- mo? Vsi potencialno brezposelni.

In upam, da bo vedno tako. Saj smo imeli pred 25 leti tak varen sistem, ni ravno deloval. Z nevarnostjo in negotovostjo smo se skušali v ekonomiji spopasti s kreditnim izvedenim finančnim instrumentom CDS (*credit default swap*). Banka posodi denar, ustvarimo situacijo, ki je domnevno varna zame, v nobenem primeru ne bom izgubil denarja. Odstranjena je torej nevarnost, ki se je preselila v sistem, v tej igri individualni igralci postanejo zelo varni, sistem pa zelo krhek. Tako kot živimo v zelo bogati družbi in so naše vlade obubožane. V preteklosti smo poskušali kupovati rast in prodajati stabilnost, to nazorno kaže zadolženost vlad. Uspelo nam je ustvariti sistem varnih posameznikov. V prihodnje bo treba začeti prodajati rast in kupovati nazaj stabilnost. Kot zgodba o Jožefu iz stare zaveze, moja najljubša in zgodovinsko prvi poslovni cikel v zgodovini

človeštva. Saj poznate sanje o sedmih debelih in sedmih suhih kravah, ki jih je faraonu razložil Jakobov sin. Sanje je razlagal kot makroekonomsko napoved posebne vrste: blaginji sledi pomanjkanje, sedem let rasti BDP in sedem let padanja BDP. In faraon je zastavil kantovsko vprašanje: Kaj naj naredim? Jožef je odgovoril, da je treba nekaj prihraniti za slabe čase. V tej razlagi prepoznamo keynesijansko proticiklično fiskalno politiko in tako moramo ravnati zdaj. Ta kriza nas ni uničila, naslednja – Ukrajina, ebola, banke – nas lahko. Zato se mi ne zdi pomembna rast, temveč ustvarjanje odgovorne politike in družbe, stabilnosti, da kriza ne bo prerasla v katastrofo. Kriz ni mogoče preprečiti; treba je poskrbeti, da nas ne bodo ubile, da ne bo tekla kri. Aktualna kriza je bila zadnje svari- lo. Ne bodo nas uničili **Islamska** država, Rusija ali Kitajska, implodirali bomo od znotraj, kakor smo malone 2008. Največja grožnja Evropejcem so Evropejci sami.



“ Ne vidim krize demokratičnega kapitalizma per se, temveč krizo kapitalizma rasti. Ekonomija noče pojesti vsega tistega, kar skuha. Skuha preveč.

“ Naš svet je, zgodovinsko vzeto najbolj varen, kar jih je. Sami proizvajamo nevarnost. Fikcijsko hlepimo po njej; ker je ne dobimo v resničnem svetu, si jo sposodimo v filmih.

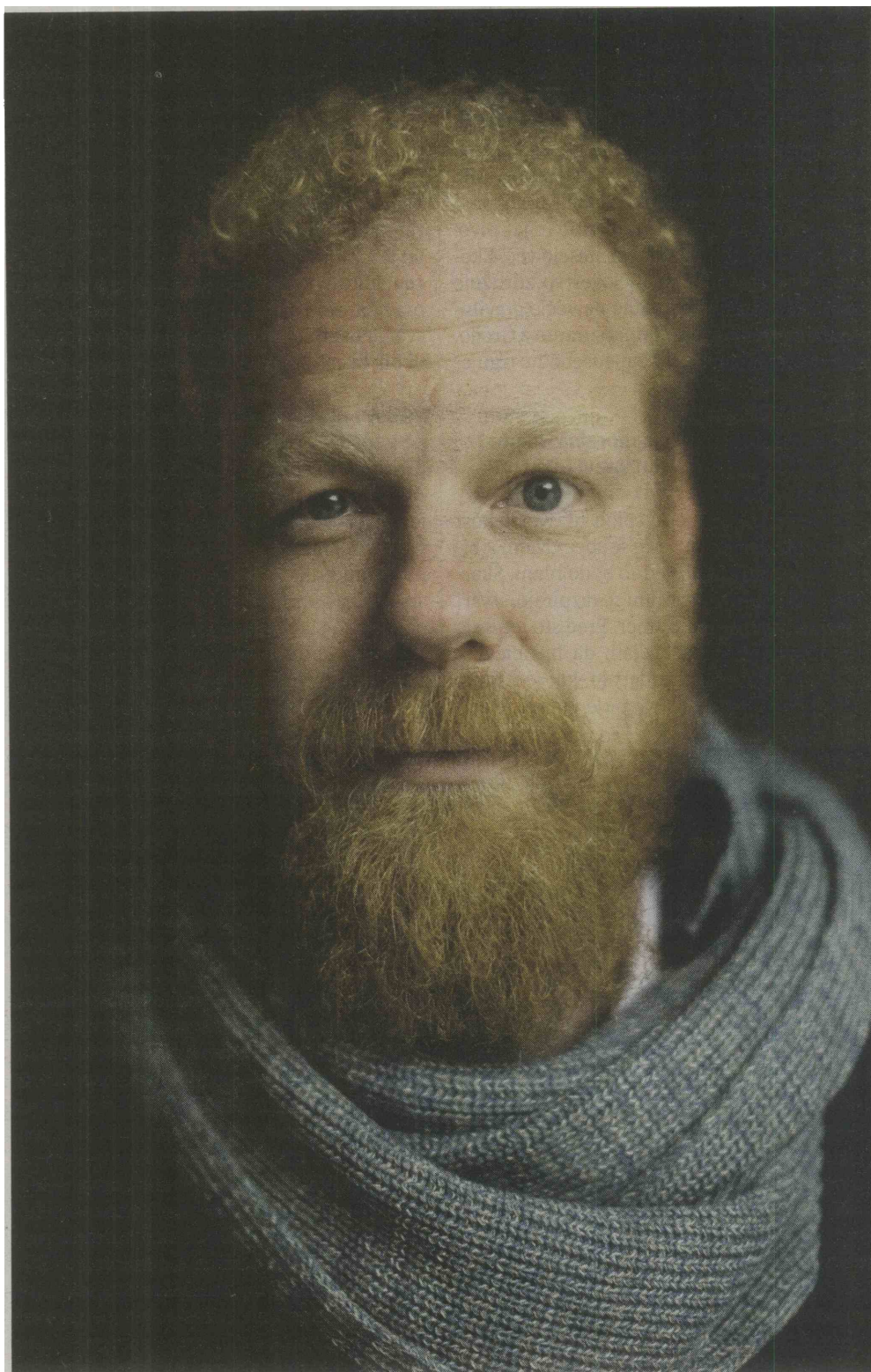
Page: 10

Reach: 90000

Country: SLOVENIA

Size: 2216 cm2

7 / 7



“Vsa jajca evropskosti smo položili v ekonomsko košaro.”